

Konstrüktivizm (Sosyal İnşacılık) Kuramı Bağlamında Afrika Birliği

Muhammed TANDOĞAN
Dr., İstanbul Ü. Avrasya Enstitüsü
tandoganmuhammed@gmail.com

Öz

Sosyal bir varlık olan insanın başından geçen olaylar sonucu edindiği tecrübeler, beşeri hayattaki örgütlenme gerekçelerini değiştirebilmekte veya çeşitlendirebilmektedir. Yaşanan bu süreç devam ettiği müddetçe ulusal veya uluslararası örgütlenmelerin de hızla artacağı aşikârdır. Zira toplumları oluşturan fertlerin karşılıklı etkileşimiyle bu sürece dahil olan farklı kesimlerin çıkarları ve kimlikleri birleşince daha geniş alanları kapsama ve kolektifleşme eğilimi görülmektedir. Bu durum, bir örgütün bünyesinde barındırdığı ülkelerin çıkarlarını ve kimliklerini diğerleriyle yakınlaştırma eğilimi içerisine girerek, bu süreci yapıcı manada ilerletmekte ve ortak çıkar ile ortak kimlik olgusunun kapsadığı alanın da genişlemesini sağlamaktadır. Dolayısıyla uluslararası bir örgüt, zamanla kendi üyelerinden özerklik kazanıp, uluslararası sistemde kendi başına siyasi bir aktör olabilme yoluna girebilme gücüne ulaşabilmektedir. Bu yönüyle konstrüktivizm kuramı, uluslararası dengeler açısından temel birimlerin yalnızca devletler olmadığını; devletlerin çıkar ve kimliklerinin belirli bir tarihî süreçle şekillenmesi yanında Afrika Birliği'nin de yapısı gereği bu sistemin bir unsuru olduğunun altını çizmektedir.

Anahtar Kelimeler: Afrika Birliği; Konstrüktivizm; Uluslararası Örgütler; Afrika; Uluslararası Sistem.

The African Union within the Social Constructivist Framework

Abstract

The experiences, which people as social beings accumulate, diversify and transform their aims of organization in social life. As this process prolongs, the number of national and international organizations shall increase rapidly. The interactions of individuals who make up societies combine with the identities and interests of different segments of people and produce a process of collectivization. This situation results in countries in an organization draw their identities and interests closer with others and enlarges the common space of identity and interest. Therefore, an international organization gains autonomy from its own members and transforms into a political actor on its own in international system. The constructivist theory underlines that states are not the only primary units in international arena, that the identity and interests of states shape through historical process and that African Union is a part of this system.

Keywords: The African Union; Constructivism; International Organizations; Africa; International System.

Giriş

Uluslararası örgütleri bir inceleme birimi olarak kabul eden ve 1980'lerin ortalarından itibaren öne çıkan yaklaşımlardan biri olan konstrüktivizm¹ devletler, çıkarlar, beşeri aktörler, kimlikler, norm ve kurumlar gibi sosyal olguların da tarihsel süreç içerisinde devamlı bir sûrette değişim ve yeniden şekillenmeye tabi olduğunu savunmaktadır. Bu yönüyle bu kuram, uluslararası sistemde rol oynayan temel birimlerin yalnızca devletler olmadığını; bilakis örgütlerinde teorik çoğulluk durumunun bir unsuru olduğunu vurgulamaktadır. Birçok farklı konstrüktivist yaklaşım bulunduğu için, bu çalışmada ortak noktalar üzerinden konstrüktivizmin kendine özgü yanlarıyla Afrika Birliği (Örgütü) ele alınmaya çalışılacaktır.

İnsanoğlu, çevresi ve doğayla süreklilik arz eden bir ilişki ve etkileşim içerisinde. Yaşanan bu süreç, *sosyal bir yapı* içerisinde ve belirli *kurallar* dahilinde *âmiller* ve *kurumlar* vasıtasıyla devam etmektedir.² Bu yönüyle toplumların belli aidiyetler kazanarak sosyalleşmesini sağlayan en temel öğeler; *normlar*, *kurallar*, *kurumlar* ve *ortak kültürdür*.³ İnsanların toplumu, toplumların da insanları oluşturduğunu varsayan bu yaklaşımda karşılıklı etkileşim süreklilik arz etmektedir.⁴ Bu yüzden sosyalleşme, bu kuramın öne çıkan en temel özelliğidir.⁵ Buna göre her sosyal olgu, tarihsel süreç içerisinde farklı sosyal aktörlerin katılımıyla inşa edilerek dönüşmüş ve dönüştürülmeye de devam etmektedir. Uluslararası sistem içerisinde yer alan devlette, beşeri hayatın bir parçası olduğuna göre; sosyal gerçekliğin inşası içerisinde belli süreçlerden geçerek oluşmakta ve sürekli dönüşüme uğramaktadır. Bu bağlamda devletin ve onu oluşturan yapıların içerisinde barındırdığı bütün unsurların sosyal inşa sürecine tabi olduğu temel savından hareket edersek, konstrüktivizmin hâlihazırda dünyanın içinde bulunduğu ortamı ve durumu sorgulamaya çalıştığı ve günümüz

¹ Konstrüktivizmin uluslararası ilişkiler kuramları arasında yer alıp almadığıyla ilgili ciddi tartışmalar bulunmaktadır. Bilhassa Soğuk Savaş'ın bitimiyle birlikte 'konstrüktivizm' üzerindeki kuramsal tartışmalar giderek artış göstermiştir. Detaylı bilgi için bkz. John Gerard Ruggie, "What Makes The World Hang Together? Neo-Utilitarianism and The Social Constructivist Challenge", *International Organization* 52/4, (1988): 880; Alexander E. Wendt, "Anarchy is What States Make of It: The Social Construction of Power Politics", *International Organization* 46/2, (Spring 1992): 391-425; Wendt, *Social Theory of International Politics* (Cambridge: Cambridge University Press, 1999), s. 193.

² Sezgin Kaya, "Uluslararası İlişkilerde Konstrüktivist Yaklaşımlar", *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi* 63-3, (2008): 95.

³ Nicholas Onuf, *Worlds of Our Making: rules and Rule in social Theory and International Relations* (Columbia: University of South Carolina Press, 1989), s. 64.

⁴ Onuf, "Constructivism: A User's Manuel", *International Relations in A Constructed World*, (eds.) Vendulka Kubalkova, Nicholas Onuf, Paul Kowert (New York: M. E. Sharpe, 1998), s. 59.

⁵ Jeffery T. Checkel, "Social Constructivism in Global and European Politics (A Review Essay)", *ARENA Working Papers* 15/03, (2003): 2-3; Antje Wiener, "Constructivism: The Limits of Bridging Gaps", *JIRD (Journal of International Relations and Development)* 6/3, (2003): 257, 259.

dünyasının inşa edilme sürecine dahil olduğu gayet açıktır. Bu varsayım üzerinden inşa içerisindeki devletler, çıkarlar, aktörler, kimlikler, norm ve kurumlar gibi unsurların da uluslararası politikadaki değişime direkt etkisi söz konusudur.⁶ Bu yüzden uluslararası politikanın temel yapılarının maddi olmaktan öte sosyalliğine vurgu yapan konstrüktivizm⁷ “*normatif olanın, maddi yapılar üstündeki önceliğine*” özellikle vurgu yapar.⁸ Bu yönüyle sosyal gerçekliğin doğal bir unsuru olan uluslararası örgütler, devletlerarasındaki politikaların seyrinin değişiminde direkt etkiye sahiptir. Her uluslararası ilişkiler kuramında olduğu gibi, “*bir şey ve birisi için*”⁹ varsayımı üzerinden hareket edecek olursak konstrüktivizmin “*kim ve ne için*” olduğu sorusu akla gelmektedir.¹⁰

Beşeri hayattaki değişime ve gelişmeye bağlı olarak, sosyal bir varlık olan insanın da örgütlenme gerekçeleri değişebilmekte veya çeşitlenebilmektedir. Bu etkileşim var olduğu müddetçe uluslararası örgütlenmeler de hızla artacaktır. Zira toplumları oluşturan fertlerin birbirleriyle olan etkileşimi ile bu sürece dahil olan kesimlerin çıkarları ve kimlikleri birleşince daha geniş alanları kapsama ve kolektifleşme eğilimi görülmektedir. Bu durum, bir örgütün oluşum ve kuruluş aşamasına katılan ülkelerin çıkarlarını ve kimliklerini diğerleriyle/ötekileriyle yakınlaştırma eğilimi içerisine girerek, bu süreç yapıcı manada ilerlemekte ve ortak çıkar ile ortak kimlik olgusunun kapsadığı alanın da genişlemesini sağlamaktadır. Bu sayede uluslararası bir örgüt, zamanla kendi üyelerinden özerklik kazanıp, uluslararası sistemde kendi başına siyasi bir aktör olabilme yoluna girebilmektedir.¹¹ Bu temel argümanlardan yola çıkılarak Afrika Birliği’nin kuruluş aşamasından günümüze kadar geçirdiği evreler, ele alınmaya ve değerlendirilmeye çalışılacaktır.

Afrika Birliği’nin Kuruluş Süreci ve Tarihsel Arka Planı

Modern Afrika tarihinin oluşum sürecine kısa bir göz atacak olursak, sömürgeciliğin derin izlerini gayet açık bir şekilde görebiliriz. Çünkü Avrupalı sömürgeci devletler, 19. yüzyılda Afrika’nın paylaşımında kendi çıkarlarını ve fiili durumlarını göz önünde bulundururken, aksine kıtanın

⁶ Margaret P. Karns, Karen A. Mingst, *International Organizations: The Politics and Processes of Global Governance* (London: Lynne Rienner Publishers, 2004), s. 50; M. Griffiths, Steven C. Roach, M. Scott Solomon, *Fifty Key Thinkers in International Relations* (2. Bs., Londra-New York: Routledge), 2009, s. 123-124.

⁷ Emanuel Adler, “Seizing the Middle Ground: Constructivism in World Politics”, *European Journal of International Relations* 3/3, (1997): 324.

⁸ Kaya, “Uluslararası İlişkilerde Konstrüktivist Yaklaşımlar”, s. 83.

⁹ Cox, Robert, “Social Forces, States and World Order: Beyond International Relations Theory”, *Millennium: Journal of International Studies* 10/2, (1981): 128.

¹⁰ Davut Ateş, “Konstrüktivizm, Tek Kutupluluk ve Amerikan Hegemonyası”, *Uluslararası Hukuk ve Politika* 5/ 20, (2009): 82.

¹¹ Remi Maier-Rigaud, *International Organizations as Corporate Actors: Agency and Emergence in Theories of International Relations* (Bonn: Preprints of the Max Planck Institute on Collective Goods, 2008), s. 3.

sınırları, tarihsel ve etnik özelliklerini dikkate almamışlardır. Bu paylaşım, *gökbilimsel*, *geometrik* ve *coğrafi* kıstaslara göre belirlenerek çizilmiştir. Bu durum farklı etnik grupları, yer yer aynı toprak parçası içerisinde bırakırken, bir kısım aynı kabileye mensup olanları da farklı toprak parçaları içerisinde kalmaya zorlamıştır. Bu yapay sınırlar, Afrika ülkelerinin bağımsızlıklarını kazanmaları sonrası gelinen süreçte, gerginlikleri ve çatışmaları da beraberinde getirmiştir.¹² Yaşanan bu derin/acı tecrübeler, Afrika'daki birlik düşüncesinin de zeminini hazırlamıştır ve bu süreç yaklaşık geçen yüzyılın başına denk düşmektedir. Modern dönemden geriye doğru kıtanın tarihsel arka planına bakacak olursak, batılı ülkelerin bölgede icra ettikleri sömürge uygulamalarının ne kadar sert bir süreç izlediği görülecektir. "Negro" diye tabir ettikleri kölelerin büyük bir ticari sektör haline getirilmesiyle başlayan ve zamanla farklılık gösteren sömürge usulleri, kıtanın yer altı ve yer üstü zenginliklerinin zaman içerisinde Batı tarafından kontrol altına alındığını gün yüzüne çıkarmaktır.

Batıdaki Afrika kökenlilerin birlik ve dayanışmasını sağlamak amacıyla 1900'de Londra'da toplanan Pan-Afrika Kongresi, Afrika Birliği Örgütü'ne giden yoldaki ilk adımdır.¹³ Özellikle bu kongre iki savaş arası dönemde aralıklarla yapılmış ve 1945'te ise kongreye katılım genele şâmil olmuştur. İkinci Dünya Savaşı sonrası hem batılı ülkelerde hem de Afrika'daki sömürgelerde ortaya çıkmaya başlayan sorunlar, kongrenin önemini arttırmış ve dikkatleri üzerine çekmiştir. Bu süreçten yaklaşık on yıl sonra, Afrika'daki bağımsızlık hareketleri büyük bir ivme kazanmış ve sömürgecilik, bağımsızlık sonrası kalkınma, nüfus, göç, iltica, kuraklık, açlık, salgın hastalıklar ve sınır problemleri gibi konular, bütün Afrika ülkelerinin ortak sorunları olarak görülmeye başlanmıştır.¹⁴ Ancak bağımsızlıklarını kazanan ülkelerin, sömürgeci yönetimlerden devraldıkları sınırların adil olmadığı ve halk oylamalarının yapılmasının gerekliliği de yeni bir tartışma konusu olmuştur. Bu yüzden bu meselenin çözüme kavuşabilmesi için, 1958 yılında günümüzde Gana'nın başkenti olan Akra'da gerçekleştirilen Afrika Halkları Konferansı'nda yapılan görüşmeler sonucunda (Berlin Konferansı'nda alınan kararların bir neticesi olarak) devralınan yapay sınırları tartışma konusu yapmanın, büyük bir kaosa (anlaşmazlık ve uyuşmazlık) zemin hazırlayacağı anlaşılmış¹⁵ ve en iyi çözümün *uti possidetis [neye sahipsen ona sahip kal]* ilkesine bağlı kalmakla sağlanabileceği sonucuna varılmıştır.¹⁶ Nihayetinde Afrika ülkeleri,

¹² Türkkaya Ataöv, *Afrika Ulusal Kurtuluş Mücadeleleri* (Ankara: AÜ SBF Yayınları 1975), s. 635-636.

¹³ M. Hasgüler, M.B. Uludağ, *Uluslararası Örgütler* (İstanbul: Alfa Yayınları, 2010), s. 416.

¹⁴ Karns, Mingst, *International Organizations: The Politics and Processes of Global Governance*, s. 203.

¹⁵ Michael G. Roskin, *Çağdaş Devlet Sistemleri: Siyaset, Coğrafya, Kültür* (4. bs, Ankara: Adres Yayınları, 2013), s. 644.

¹⁶ Ali L. Karaosmanoğlu, *İç Çatışmaların Çözümü ve Uluslararası Örgütler* (İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınları, 1981), s. 79-80.

Kahire'de 17-21 Temmuz 1964 tarihleri arasında toplanan Devlet ve Hükümet Başkanları Konferansı'nda Afrika devletlerinin sömürgeci devletlerden devrıldıkları sınırların değişmezliğini hükme bağlamıştır ve 21-25 Ekim 1965 tarihlerinde Akra'da toplanan Devlet ve Hükümet Başkanları Konferansı'nda alınan kararlar teyit edilmiştir¹⁷:

"(Konferans) Afrika ülkelerinin sınırlarının, bağımsızlığın kazanıldığı tarihte elle tutulmuş bir gerçek oluşturduğunu göz önünde tutarak, ... bütün üye ülkelerin, bağımsızlığın kazanılmış olduğu tarihteki şekliyle mevcut sınırlara saygı göstereceklerini açıkça ilan eder. [AHG/Res. 16 (I)]"

"Afrika devletleri içindeki etnik azınlıklar ve kabilelerin self-determination hakkı yoktur. [AHG/Res. 27]"

Bu bağlamda sosyal inşacılar tarafından uluslararası politikada dönüşümün bir aracı olarak kabul edilen uluslararası örgütler için birinci nokta, *kuralları belirlemek ve bunların genelleşmesini sağlamaktır*.¹⁸ Yani bu kurama göre *âmil (agent), kural ve yapı* girift bir yapı içerisindedir. Bu yüzden insanları ve toplumları birbirine bağlayan ana unsur, kurallardır. Mevcut kurallar, insanlara neyi yapıp neyi yapmaması gerektiğinin sınırlarını çizmektedir. Ayrıca bunlar, hem kurumların oluşumunu sağlamakta, hem de kurumlar ile âmilleri birbirlerine bağlayan bir fonksiyon icra etmektedirler.¹⁹ Burada kurallar ile âmilleri arasında pratik bir ilişki söz konusudur. Her ne kadar kurallara uyup uymamak, âmillerin tercihiyse de genelde kurallara uyma eğilimindedirler.²⁰ Sosyal bir varlık olan insanoğlu tarafından kurulan örgütler, belirli amaçları olan aktörlerdir. Âmilleri ve sosyal yapılar teorik olarak birbirlerine muhtaçlardır.²¹

Karşılıklı etkileşim içerisindeki Afrika ülkeleri, birer birer bağımsızlıklarını elde etseler de belirli problemlerin devamlılık arz etmesi yüzünden, bunların çözümünde ortaklaşa hareket etme zorunluluğu hissetmiştir.²² Bilhassa 1957 yılında Gana ile başlayarak, Sahra'nın güneyindeki Afrika (SAGA) ülkelerinin bağımsızlıklarını hızla kazanmalarıyla doğru orantılı

¹⁷ Alınan kararlar sayesinde, Afrika devletlerinin birbirlerinden toprak talebinin önüne geçilmiş ve bu devletlerin parçalanmasına yol açacak ayrılma talepleri yasa dışı kabul edilmiştir. Detaylı bilgi için bkz: Baskın Oran, *Az gelişmiş Ülke Milliyetçiliği*, (Ankara: SBF Yayınları, 1977), s. 298; Karaosmanoğlu, *İç Çatışmaların Çözümü ve Uluslararası Örgütler*, s. 80-81.

¹⁸ Karns, Mingst, *International Organizations: The Politics and Processes of Global Governance*, s. 50, 203.

¹⁹ Harry D. Gould, "What is at Stake in the Agent-Structure Debate?", *International Relations In a Constructed World*, (Eds.) Vendulka Kubalkova, Nicholas Onuf, (New York: M. E. Sharpe, 1998), s. 83.

²⁰ Onuf, "Constructivism: A User's Manual", s. 74-75.

²¹ Wendt, "The Agent-Structure Problem in International Relations Theory", *International Organizations* 41/3, (1987): 337-338.

²² Mike Aguilar, Thera Watson, Dave Verge, "African Union", *National Model United Nations* 8, (2008): 5.

olarak²³, Afrika'da "birlik düşüncesi" hız kazanmıştır.²⁴ Bu yeni süreç, ister istemez Afrika kıtasındaki devletlerin adı ve kuralları belirlenmiş bir örgüte olan ihtiyacı arttırmıştır. 1960'ların başına gelindiğinde, Afrika ülkeleri arasında etkin bir işbirliği ve bilgi koordinasyonunun oluşturulması noktasında çabalar artmış ve kısa vadeli de olsa olumlu sonuçlar alınmaya başlamıştır. Habeşistan İmparatoru Haile Selasiye'nin gayretleriyle 25 Mayıs 1963'te Etiyopya'nın başkenti Addis Ababa'da bir araya gelen Afrika Liderleri Zirve Konferansı'nda alınan karar²⁵, Temmuz 1964'te Kahire'de toplanan Devlet ve Hükümet Başkanları Konferansı'nda²⁶ onaylanarak Afrika Birliği Örgütü [AfBÖ] adıyla resmen kurulmuştur.²⁷

Bu tarihlerde uluslararası konjonktürde Afrika Birliği Örgütü'nün antlaşma metni ve uygulanması aslında *self-determination*'un hak ve yükümlülük doğuran bir hukuk kuralı olarak belirginleşmesine büyük katkı sağlamıştır. Bilhassa antlaşma metninin önsözünde halkların kendi kaderlerini kendilerinin belirlemelerinin, "*vazgeçilmez*" bir hak olduğu açıkça belirtildikten sonra, 2. maddesinde de "Afrika'da her türlü sömürgeciliğe son verilmesi"nin gerektiğinin altı çizilmiştir. Ayrıca bu metnin önsöz kısmında "yeni sömürgeciliğe karşı savaşıma" konusundaki kararlılık da vurgulanmaktadır.²⁸ Antlaşma metninin 3. maddesinin 6. fıkrasında da "henüz bağımsızlığına kavuşmamış Afrika ülkelerinin tam kurtuluşları davasına kesin bağlılık" ilkesi de, Afrika'daki ülkelerin sömürgecilikten kurtulabilmeleri için atacakları adımlar için teşvik edici olmuştur. Bu çerçevede Afrika Birliği Örgütü, *apartheid*²⁹ ve her türlü ırk ayrımıyla

²³ Can Altan, "Afrika Birliği", *Türkiye-Afrika Birliği*, (ed.) Fatma Günce Kanlı, (İstanbul: Tasam Yayınları, 2008), s. 15.

²⁴ Davut Ateş, *Uluslararası Örgütler-Devletlerin Örgütlenme Mantığı* (İstanbul: Dora Yayıncılık, 2010), s. 276.

²⁵ Bu antlaşma metnine, zirve konferansına katılan bağımsız otuz iki Afrika ülkesinden otuzu kurucu antlaşmanın ilk gününde imzasını atmıştır. Fas ve Togo ise kurucu antlaşmayı, 1963 yılı içerisinde imzalayarak sürece dahil olmuştur. Fakat Fas, ilerleyen süreçte Batı Sahra konusunda Afrika Birliği Örgütü ile ters düşerek yapıdan ayrılmıştır.

²⁶ Leonard T. Kapungu, "The OAU's Support for the Liberation of Southern Africa", *The OAU After Ten Years*, (ed.) Yassin el-Ayouty, (New York: Praeger, 1975), s. 136, 150.

²⁷ Hasgüler, Uludağ, *Uluslararası Örgütler*, s. 416-420; Davut Dursun, "Afrika Birliği Teşkilâtı", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi (DİA)* (İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı, 1988), c. 1, s. 439.

²⁸ Karaosmanoğlu, *İç Çatışmaların Çözümü ve Uluslararası Örgütler*, s. 71, dipnot: 81.

²⁹ Apartheid: Afrikaanca dilinde, "ırk ayrımı" manasına gelmektedir. Güney Afrika Cumhuriyeti'nde 1948 yılında iktidara gelen D. F. Malan iktidarıyla birlikte aşırılaşan, J. C. Stridjom (1954-1958) ve 1966'da öldürülen Handrick Verwoerd ile devam eden aşırı ırkçı süreçtir. Bu siyaseti uygulayan azınlık konumundaki Beyazlar (İngilizler), insanların deri renklerine göre sınıflandırmışlar ve toplumu dört parçaya (beyazlar, siyahlar, "coloured diye isimlendirilen melezler ve Asyalılar yani Hintliler) ayırmışlardır. Bu süreçte beyazların ve siyahların okulları birbirinden ayrılmış ve ırklar coğrafi tanımlamaya tabi tutulmuştur. Bilhassa Johannesburg'daki Sophiatown ile Capetown'un 6 ilçesinde halkın gerçekleştirdiği protestolara polislerin sert müdahalesiyle birlikte çok sayıda kişi yaşamını yitirmiştir. Kısacası beyaz azınlık dışında kalanlara Ulusal Parti hükümeti tarafından uygulanan ırkçı politikalar, bu sürecin en büyük müsebbibidir. Daha

mücadeleye de özel olarak yoğunlaşmış ve çözüm üretici adımlar atmaya gayret göstermiştir.

Afrika Birliği Örgütü'nün merkezi Addis Ababa'da bulunmakta olup, kuruluşunda en aktif rolü Afrika'daki Müslüman ülkeler oynamışlardır. Üye olan Afrikalı Müslüman ülkelerin hepsi, aynı zamanda İslam İşbirliği Teşkilatı'nın da üyesidirler. Bu bağlamda Müslüman olan bu ülkelerin Afrika Birliği'nin, İslâm İşbirliği Teşkilatı ve Arap Birliği ile ilişkilerinde yapıcı bir etkiye sahip olduğunu söyleyebiliriz.³⁰

Sosyal inşacıların altını çizdikleri en önemli noktalardan ikincisi ise; "sosyalleşme" ve "kimliklerin yakınlaşması"dır. Kısacası konstrüktivizm, realizm ve liberalizm gibi kuramlardan farklı olarak "devletlerin tek amacının hayatta kalmak" tezinin tam tersine devletlerin çıkar ve kimliklerinin belirli bir tarihsel süreçle şekillendiğini kabul etmektedir. Bu temel görüş üzerinden yaşanan sürece bakılacak olursa, Afrika Birliği Örgütü'nün üyelik şartının belirli bir coğrafyaya yönelik olması ve aynı çatı altında birleşen devletlerin bu örgütün belirlediği kurallar temelindeki ortak uygulamalara tabi olması beraberinde "sosyalleşmeyi" ve "ikili ortaklıkların artmasını" da sağlamaktadır. Bu sayede zaman içerisinde devletler, ortak kimliğe/kültüre doğru yol almaya başlamaktadır. Bu bağlamda Afrika Birliği için örnek teşkil eden en önemli uluslararası örgüt, Avrupa Birliği'dir. Çünkü ulus devlet söylemine sahip ülkelerin zaman içerisinde sürece dahil olarak sağladıkları ortak "Avrupalılık kimliği" söylemi, beraberinde "Avrupa vatandaşlığı" söylemini de getirmiştir.³¹ Böylece Avrupa'da başarıyla tatbik edilen bu yapı, Afrika halkları için örnek teşkil edecek ve belki de ilerleyen süreçte Afrika Birliği'nin kıtadaki yapıcı ve birleştirici uygulamalarıyla uluslar üstü bir söylem geliştirilerek ortak bir "Afrika vatandaşlığı" ve beraberinde "Afrikalılık kimliği" söyleminin oluşumuna zemin hazırlanabilecektir.

Sosyal inşacıların vurgulamış oldukları sosyalleşmenin sağlanabilmesi ve ortak bir "Afrikalılık kimliği"nin oluşabilmesi için "self-determination"³², Afrika Birliği Örgütü'nün en temel söylemlerinden birisi olmuştur. Çünkü ortak bir paydada buluşabilmek için, Afrika halklarının kendi kaderlerini kendilerinin tayin edebilmeleri ve bunun "her yerde ve her zaman geçerli, istisna tanımayan bir hak" olarak görülmesi gerekmektedir. Self-determination ilkesinin uygulanması, bu kıtada yaşanan bölgesel çatışmalarla ilgili kuvvet

detaylı bilgi için bkz. Michael Bratton, "South Africa", *Comparative Politics: Interests, Identities and Institutions in a Changing Global Orders*, (eds.) Jeffrey Keppstein, Mark Lichbach (Cambridge: Cambridge University Press, 2000), s. 387-390.

³⁰ Dursun, "Afrika Birliği Teşkilâtı", s. 439.

³¹ Ateş, *Uluslararası Örgütler-Devletlerin Örgütlenme Mantığı*, s. 90.

³² Buradaki self-determination'dan maksat, "genellikle kabul gören, yerleşmiş ve süregelen sınırlar içindeki bir ülke halkının sömürge yönetiminden kurtulma hakkı"dır. Kısacası, burada bir ülke içinde yaşanan etnik grupların "ayrılma hakkı" kastedilmemektedir. Detaylı bilgi için bkz. Karaosmanoğlu, *İç Çatışmaların Çözümü ve Uluslararası Örgütler*, s. 76.

kullanımının yasaklanması, büyük devletlerin Afrika devletlerinin iç işlerine müdahale etmemesi ve barışçı yollarla çözüm adımlarına göre geçiş üstünlüğüne sahip olunması açısından büyük önem arz etmektedir.³³

İlerleyen süreçte bilhassa Soğuk Savaş yılları boyunca uluslararası sistemin iki kutuplu yapısı yani kapitalist Batı ile sosyalist Doğu'nun karşı karşıya gelmesinin, Afrika'da da ciddi manada hissedildiği ve yaşanan bölünmeler nedeniyle örgütün işlevselliğini kısa süreli de olsa kaybettiği gözlerden irak tutulmamalıdır.³⁴ Bilhassa İkinci Dünya Savaşı sonrasında ABD'nin kendisini bölgesel güvenliğin "polis"i ilan etmesi³⁵ ve Soğuk Savaş sonrası süreçte takındığı hegemonik tavır (tek kutupluluk) ile konstrüktivizmin "oluşum (construction)" savı arasındaki paralellik dikkat çekicidir. Tek kutuplu dünyada etkin olarak sürdürülen bu hegemonik bakış, konstrüktivizmi dünyanın farklı toplumlarında *olağanlaştırma* ve *meşrulaştırma* aracı olarak kullanabilme potansiyeline sahiptir. Kısacası; konstrüktivizm Amerikan hegemonyasının kuramsal boyutunu temellendirerek, aslında yenedünya düzeninin biçimlendirilme sürecinin de alt yapısını oluşturmaktadır.³⁶

Afrika Birliği Örgütü'nün öncelikli hedefi olan sömürgecilikle mücadelede sağladığı başarı yanında, üye ülkelerinin ödemesi gereken katkı paylarının aksamaması, örgütün değişen dünya konjonktürüne hızla adapte olamaması ve Kurucu Antlaşma metninde bazı yapıcı değişikliklere zaman içerisinde gidilememesi etki gücünün azalmasına neden olmuştur. Bu mevcut yapının değişime olan ihtiyacını, 9 Eylül 1999'da Libya'nın Sirte şehrinde ilk defa dile getiren kişi ise Libya'nın devrik liderlerinden Muammer Kaddafi'dir ve bu süreçte 33 Afrika ülkesinden direkt olumlu cevap almıştır.³⁷ Soğuk Savaş sonrası dönemle birlikte, örgütün kurucu statüsünün 2000 yılında değiştirilip, üye devletler tarafından 26 Mayıs 2001 yılında yeniden imzalanmasıyla yürürlüğe girmesi mevcut yapıya canlılık kazandırmıştır. Bu tarihten itibaren Afrika Birliği Örgütü'nün ismi, Afrika Birliği [AfB] olarak değiştirilmiştir.³⁸

³³ Romain Yakemtchouk, "The Organization of African Unity and International Law", *The OAU After Ten Years*, (ed.) Yassin el-Ayouty, (New York: Praeger, 1975), s. 96-97.

³⁴ Mike Aguilar, Thera Watson, Dave Verge, "African Union", s. 5.

³⁵ Robert Latham, *The Liberal Moment: Modernity, Security, and the Making of Postwar International Order* (Columbia: Columbia University Press, 1997), s. 148.

³⁶ Ateş, "Konstrüktivizm, Tek Kutupluluk ve Amerikan Hegemonyası", s. 81-82, 97-100.

³⁷ Alex De Waal, "What is new in the 'New Partnership for Africa's Development?', *International Affairs* 78/3 (2002): 468.

³⁸ AfB'ye geçiş aşamasının sorunsuz olmasını sağlayabilmek için, Afrika Birliği Kurucu Antlaşma metni yaklaşık bir yıl daha yürürlükte kalmıştır. Bu kurucu antlaşma metni 8 Temmuz 2002 tarihinde Güney Afrika'nın Durban şehrinde düzenlenen zirveyle fiilen sona ermiştir. Detaylı bilgi için bkz. "Afrika Birliği Kurucu Antlaşma Metni", erişim tarihi: 17.12.2013, http://www.africa-union.org/official_documents/Speeches_&_Statements/HE_Thabo_Mbiki/Launch%20of%20the%20African%20Union,%209%20July%202002.htm. 2001 sonrası gelen süreç ile ilgili detaylı bilgi için bkz: Thomas Kwasi Tieku, "Explaining the Clash and Accommodation of

Günümüz itibarıyla 54 Afrika ülkesi içerisinde önemli bir yere sahip olan Fas, Batı Sahra'yı³⁹ ilhak ettiğinde bu durum Afrika Birliği Örgütü'nce tanınmamıştır. Akabinde Batı Sahra'nın üyeliğe kabul edilmesi, Fas'ı ciddi manada rahatsız etmiş ve bu kararı protesto etmek amacıyla üyelikten çekilmiştir. Günümüzde üyeliği askıya alınan ülkeler ise Mısır⁴⁰, Madagaskar, Gine Bissau ve Orta Afrika Cumhuriyeti'dir. Diğer taraftan Haiti Cumhuriyeti ve Kazakistan gibi, Türkiye Cumhuriyeti'de 12 Nisan 2005 tarihinde Afrika Birliği'nde gözlemci ülke statüsünü kazanmıştır. Bu gözlemci ülke statüsünün kazanımı sonrası Afrika Birliği Komisyonu Başkanı Prof. Dr. Alpha Oumar Konare, dönemin Başbakan Yardımcısı ve Dışişleri Bakanı Abdullah Gül'ün resmi davetlisi olarak 21-25 Kasım 2005 tarihleri arasında Türkiye'ye yapmış olduğu ziyaret ile ülkemize birlik adına ilk üst düzey ziyaretini gerçekleştirmiştir.⁴¹

Afrika Birliği'nin Amaçları ve Temel Prensipleri

Afrika ülkelerinin bağımsızlıklarını kazanmalarının hemen akabinde karşılaştıkları kamu düzeni eksikliği, fakirlik, az gelişmişlik, bağımlılık, kalkınmamışlık, yüksek seviyedeki insan hakları ihlalleri⁴², sınır ve mülteci sorunları gibi problemler çözüm beklemekteydi. Bunların birlikte ele alınması ve belli bir değerlendirmeye tabi tutularak ortak bir birliktelik harmonisinin oluşturulması temelinde kurulan birliğin belli başlı amaçları ve temel prensiplerini şöyle sıralayabiliriz⁴³:

- *Kitada siyasal ve sosyo-ekonomik bütünleşme sürecini hızlandırmak,*
- *Afrika ülkelerinin ve halklarının ortak çıkarlarını savunmak,*
- *Afrika'da barış ve güvenliğin sağlanmasına katkı sağlamak,⁴⁴*

Interests of Major Actors in the Creation of the African Union", *African Affairs* 103/411, (April, 2004): 249-267.

³⁹ Batı Sahra (Arapça: *الصحراء الغربية*), Afrika'nın kuzeybatısında yer almaktadır. Yüzölçümü 266.000 km²'dir. Batısında Atlas Okyanusu; kuzeyinde Fas, Cezayir; güneyde ise Moritanya bulunmaktadır. 1976'da İspanya'dan ayrılmış olsa da Fas tarafından 1984 yılında hak iddia edilerek fiilen yönetimi altına alınmıştır. Bölgede bağımsızlığını ilan etmiş olan Sahra Arap Demokratik Cumhuriyeti'nin bağımsızlığı ve devlet statüsü ise halen tartışmalıdır. Fas'tan ayrılıp ayrılmama hususunda referanduma gidilmesi düşünülse de, hala bu konuda net bir adım atıl(a)mamıştır.

⁴⁰ "Afrika Birliği'nden 'Mısır' Kararı", Anadolu Ajansı, erişim tarihi: 09.01.2014, <http://www.aa.com.tr/tr/dunya/253733--afrika-birliginden-quot-misir-quot-aciklamasi>.

⁴¹ "Afrika Birliği (AfB)", Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı, erişim tarihi: 07.07.2015, <http://www.mfa.gov.tr/afrika-birligi.tr.mfa>.

⁴² Özellikle Demokratik Kongo Cumhuriyeti, Sierra Leone, Liberya, Sudan, Zimbabve ve Fildişi Sahilleri'nde raporlaştırılan birçok insan hakları ihlali, halen çözüme kavuşturulmayı beklemektedir.

⁴³ Ateş, *Uluslararası Örgütler-Devletlerin Örgütlenme Mantığı*, s. 277.

⁴⁴ BM Antlaşması'nda belirtilen uluslararası barış ve işbirliğinin sağlanabilmesi için insan haklarına saygının bir neticesi olarak sömürgeciliğin ve bütün dolaylı uygulamalarının sona erdirilmesi ve bu bağlamda büyük devletlerin boyunduruğu altındaki Afrika

- *Kitada insan haklarının, iyi yönetimin ve demokratik kurumların yerleşmesini teşvik etmek ve insanların yaşam seviyelerini yükseltmek,*
- *Apartheid ve sömürgecilikten arta kalan sorunlardan ortak politikalar yoluyla kurtulmak,*
- *Afrika ülkeleri arasındaki birlik ve dayanışmayı teşvik etmek,*
- *Üye ülkelerin egemenliğini ve toprak bütünlüğünü korumak,*
- *Üye ülkelerde sürdürülebilir kalkınmayı teşvik etmek,*
- *Bu amaçlar doğrultusunda diğer bütün uluslararası örgütlerle işbirliği yapmak.*

Zikrettiğimiz bu amaç ve ilkelerin gerçekleştirilmesi sırasında üzerinde önemle durulan temel ilkeler ise; *Afrika birliğini tesis etmek, şeffaflık ve hesap verilebilirlik, yerindelik ve üyelerin egemenliği, bağımsızlığı ve toprak bütünlüğüne saygı gösterilmesidir.*⁴⁵ Afrika'nın geçmişine bakılırsa, sömürgecilik döneminin kalıcı izlerini görmek mümkündür. Bilhassa 1960'lardan sonra, kıta Afrika'sında ortaya çıkan uluslararası örgütlenmelerde bu izlerin etkisi büyüktür. Bağımsızlık dönemiyle birlikte sömürgeciliğin geride bıraktığı sorunların çözülmesi meselesi, Afrika ülkelerini birlikte hareket etmeye sevk etmiştir.⁴⁶ Özellikle sömürge dönemi sınırlarının yeni devletleşme döneminde esas kabul edilmesi⁴⁷, bölgenin güvenliği için büyük önem arz etse de, aslında birçok sorunu da beraberinde getirmiştir. Özellikle demokratik hesap verebilirliğin zayıf olması, Afrika kıtasındaki bazı ülkelerde otoriter rejimlerin mevcudiyetini güçlendirerek muhafaza etmesine sebebiyet vermektedir.

Konstrüktivist mantıkta yapı, "*sabit ve değişmez*" değildir; değişim şarta bağlı olarak mümkündür. Buradaki yapıdan kasıt, karar alıcıların anlayışları, beklentileri ve sahip oldukları bilgilerdir. Yapılar, ilişkilerin doğası gereği ya çatışmacı ya da işbirlikçi/uzlaşmacı olmak durumundadır. Mesela "*güvenlik ikilemi*" bir sosyal yapıdır ve bu ortamın ortadan kaldırılması da devletlerin birbirlerine güvenmesi ve savaşa başvurmadan da sorunların çözüme kavuşturulabileceğine olan inançlarıyla direkt ilgilidir. Şayet devletler, "*kendi kendine yardım*" ilkesi doğrultusunda süreci tanımlarsa, "*güvenlik toplumu*"nu tesis edilebilirler. Örneğin, bir devlet silahlanmaya hız verirse, diğer devletler de karşı tarafın bu kararını tehdit olarak algılayacak ve silahlanmayı arttıracaktır. Ancak silahlanmaya hız veren devlet, bu

ülkelerinin bağımsızlıklarına kavuşmaları gerekmektedir. B. Boutros-Ghali, *L'Organisation de l'Unité Africaine* (Paris: Armand Colin, 1969), s. 67-68.

⁴⁵ Karnst, Mingst, *International Organizations: The Politics and Processes of Global Governance*, s. 201.

⁴⁶ Ateş, *Uluslararası Örgütler-Devletlerin Örgütlenme Mantığı*, s. 278.

⁴⁷ Detaylı bilgi için bkz. W. Andy Knight, Kassu Gebremariam, "UN Intervention and Peacebuilding in Somalia: Constraints and Possibilities", *Adapting in the United Nations to a Postmodern Era*, (ed.) W. Andy Knight (New York: Palgrave Macmillan, 2005).

kararından vazgeçer ve karşı tarafa güven verici politikalara yeniden yönelirse, bu etki tam tersine dönecektir.⁴⁸ Bu yüzden Afrika Birliği, özellikle üyesi olan ülkelere konvansiyonel silahların kullanımının azaltılması veya sınırlandırılması noktasında yaptırımlarda bulunmakta ve bu konuda BM ile ortaklaşa hareket etmektedir.

Afrika Birliği bünyesinde 1964'te kurulan *Hakemlik, Uzlaştırma ve Arabuluculuk Komisyonu* üye ülkeler arasındaki anlaşmazlıkların çözümünde aktif bir rol oynamıştır. Örneğin Eylül 1967'de Nijerya'da baş gösteren ve 1969'a kadar süren Biafra Ayrılma Hareketi⁴⁹ ve 1972'de Güney Sudan ayrılık taraftarlarının eylemleri⁵⁰ yanında Gine-Yukarı Volta, Gana-Fildişi Sahili ve Fas-Cezayir sınır anlaşmazlıklarının çözümünde; Somali-Habeşistan ve Kenya-Somali sınır çatışmalarının durdurulmasında büyük bir görev icra etmiştir.⁵¹ Güney Afrika Cumhuriyeti'ndeki beyaz azınlık yönetiminin uyguladığı ırkçı politikaya karşı ortak bir politik dil geliştirilmesinde mevcut yönetimle mücadele edenlere destek vermiştir. Ayrıca yakın dönemde 2003'te Burundi'de, 2004'te Darfur'da ve 2007'de Somali'de görevlendirilen Afrika Birliği Barış Gücü misyonları, bölgesel güvenliğin tesisinde önemli bir rol üstlenmiştir. Ancak bu olumlu etkiler yanında, 1967-69 yılları arasında Nijerya'da yaşanan iç karışıklıkların önlenmesi noktasında ise başarı sağlayamamıştır. Burada belirtmek gerekirse; Afrika Birliği Barış ve Güvenlik Konseyi oluşumu dışında, kıta Afrika'sında hala kapsamlı bir güvenlik kuruluşu örgütlenmesine gidilebilmiş değildir.⁵² Bu yüzden Afrika Birliği, kıtada varlığını sürdüren ekonomik ve siyasal amaçlı diğer bütün bölgesel örgütlerle işbirliğini sürdürmek için azami gayret göstermektedir.⁵³

Afrika Birliği'nin Yapısı ve Temel Organları

Afrika Birliği'nin yapısı, kısmen AB'nin *bütünleştirici* yapısını; kısmen de niteliksel özellikler bakımından BM'yi andırmaktadır.⁵⁴ Birliğin organları *Asamble (Devlet ve Hükümet Başkanları Kurulu)*, *Yürütme Konseyi (Bakanlar Konseyi)*, *Komisyon/Sekreteryaya*, *Barış ve Güvenlik Konseyi*, *Daimi Temsilciler Komitesi*, *Pan-Afrika Parlamentosu (PAP)*, *Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Konsey*, *Adalet Divanı* ve *uzmanlaşmış diğer komitelerden* meydana gelmektedir.⁵⁵ Bu yapının en temel organlarını ise kısaca şöyle ele alabiliriz:

Asamble (Devlet ve Hükümet Başkanları Kurulu): Afrika Birliği'nin en üst karar alma organı olan Asamble, üye olmayı kabul eden ülkelerin devlet ve

⁴⁸ Wendt, "Constructing International Politics", *International Security* 20/1, (1995): 73-80.

⁴⁹ Roskin, *Çağdaş Devlet Sistemleri: Siyaset, Coğrafya, Kültür*, s. 656-658.

⁵⁰ Karaosmanoğlu, *İç Çatışmaların Çözümü ve Uluslararası Örgütler*, s. 82-83.

⁵¹ Dursun, "Afrika Birliği Teşkilâtı", s. 439.

⁵² Mike Aguilar, Thera Watson, Dave Verge, "African Union", s. 7.

⁵³ Detaylı bilgi için bkz. Gille Olakounle Yabi, "The Role of ECOWAS in Managing Political Crisis and Conflict", *FES Peace and Security Series*, Abuja 2010.

⁵⁴ Ateş, *Uluslararası Örgütler-Devletlerin Örgütlenme Mantığı*, s. 278.

⁵⁵ Mike Aguilar, Thera Watson, Dave Verge, "African Union", s. 6.

hükümet başkanlarından oluşmaktadır. Birliğin bünyesinde bulunan her üye devletin, eşit oy hakkı vardır. Birliğin alacağı önemli kararların tümünde oybirliği esastır. Asamblenin en önemli kararları arasında üye kabulü ve üyelikten çıkarma, üye ülkelerden birinin isteği doğrultusunda barış ve güvenliği sağlayıcı bölgesel müdahale, diğer organların başkanlarının ve alt komisyonlarının belirlenmesi, savaş suçları, soykırım, insanlığa karşı işlenen suçlar kapsamında üye devletlerden birine yapılacak yaptırım veya müdahaleyi zikredebiliriz. Bu organ birliğin temel politikalarını ve önceliklerini belirlemektedir.⁵⁶

Yürütme Konseyi (Bakanlar Konseyi): Üye olan devletlerin dışişleri bakanlarından ve organın bünyesinde yer alan otoritelerin başkanlarından oluşmaktadır. Yürütme Konseyi'nin en temel görevi, alınan kararların uygulanmasını sağlamak, Asamble'nin gündemini belirleyerek, üye devletlerin uygulamalarını uyumlu hale getirmektir. Bilhassa başta Afrika Kalkınma Bankası olmak üzere diğer bölgesel örgütlenmelerle ikili ortaklıkların sağlanması da önem arz eden diğer görevleri arasındadır.⁵⁷

Pan-Afrika Parlamentosu (PAP): Kurucu Antlaşma'nın 17. maddesi gereğince Mart 2004'de kurulmuştur. "Danışma meclisi" niteliğine sahip olan parlamento, Afrika Cumhuriyeti'nin Johannesburg şehrinde bulunmaktadır. Bir nevi platform özelliği taşıyan organ, tüm "üye ülke temsilcilerini bir araya getiren çok geniş bir platform" izlenimi vermektedir.⁵⁸

Komisyon/Sekreteryaya: Afrika Birliği'nin "yürütme organı" işlevini görmektedir ve birliğin Genel Sekreterliği görevini de üstlenmiştir. Komisyon içerisinde yer alan her bir üye, Asamble'nin belirlemiş olduğu politikalardan birinin yürütülmesinden sorumludur. Bu yönüyle AB'nin örgütlenme şemasıyla benzerlik taşımaktadır.⁵⁹ Bu organın yönetiminde genel sekreter haricinde bir genel sekreter yardımcısı, sekiz komiser ve diğer görevliler bulunmaktadır. Her komiserin takip ettiği alanın sınırları ise net olarak belirlenmiştir.⁶⁰

Afrika Birliği kuruluş senedinde yer alan kurullarla oluşturulan ana organlar, kurucu sözleşmede yerini almıştır. Elbette ki kuruluş senedinde yer alan kurullar, zaman içerisinde değişkenlik gösterebilmektedir. Çünkü halen aktif olan bu yapıların geçirdiği süreçler statik değil, dinamik bir niteliğe sahiptir. Yani bir kez kurucu sözleşmenin ana hatlarıyla belirlenip, yürürlüğe konması sonrasında süreç tamamlanmamıştır.⁶¹ Tıpkı Afrika

⁵⁶ Ateş, *Uluslararası Örgütler-Devletlerin Örgütlenme Mantığı*, s. 278.

⁵⁷ Ateş, *Uluslararası Örgütler-Devletlerin Örgütlenme Mantığı*, s. 278.

⁵⁸ Ateş, *Uluslararası Örgütler-Devletlerin Örgütlenme Mantığı*, s. 278.

⁵⁹ Ateş, *Uluslararası Örgütler-Devletlerin Örgütlenme Mantığı*, s. 278-279.

⁶⁰ Özmen, Ersin, "Afrika Birliği (African Union-AU)", erişim tarihi: 27.12.2013, <http://www.beykent.edu.tr/WebProjects/Web/egitim.php?CategoryId=833&ContentId=657&phpMyAdmin=26b1ab37aa748d52c4747d623bec741b>.

⁶¹ Karns, Mingst, *International Organizations: The Politics and Processes of Global Governance*, s. 51.

Birliği'nin kuruluş sürecinde olduğu gibi kurallar ve yapısal genişleme, sürekli olarak gelişme ve değişme göstermektedir. Alınan kararlar ise, taraf olan devletleri bağlamaktadır.

Afrika Birliği'ne üye Afrika ülkelerinin dünya konjonktüründeki yerine bakılacak olursa, bilhassa Bağlantısızlar Hareketi ve Üçüncü Dünya ülkeleri içerisindeki konumu büyük önem arz etmektedir. İkinci Dünya Savaşı sonrasında sömürgecilerin kıtadaki görünen yüzü tasfiye edilmiştir. Bağımsızlık hareketleriyle birlikte uluslararası politika sahnesine çıkan yeni ülkelerin ortak sorunları Afrika ülkelerini beraber hareket etme noktasında zorlamıştır.⁶² Bununla birlikte günümüzde birliğin mevcut problemlere gerçek manada cevap verebildiğini söylemek de güçtür. Zira Afrika kıtası küreselleşmenin şu anki evresinde defalarca tekrarlanan darbe girişimleri ve iç çatışmalarla karşı karşıya kalmaktadır. 2000'li yılların başından itibaren Libya, Mali, Nijer, Nijerya ve son günlerde Orta Afrika Cumhuriyeti ile Güney Sudan'da yaşanan olaylar bunun en çarpıcı örnekleridir.

Günümüzde Afrika Birliği, kıta Afrika'sında ortaya çıkan diğer demokrasi ve kalıcı kalkınma öncelikli bölgesel örgütlenmelerin (bilhassa Afrikalı STÖ'lerin⁶³) ve dar kapsamlı birliklerin çatı örgütü konumundadır. Örneğin bu birlik kurulmadan önce Afrikalılar kendi aralarında birliği ve dayanışmayı sağlamak amacıyla 1958'de Gana-Gine Birliği; 1960'da Gana-Gine-Mali Birliği, 1961'de Afrika Devletleri ve Madagaskar Birliği, Kazablanka Devletler Grubu ve 1961'de Monrovia Devletler Grubu yanında⁶⁴, ilerleyen süreçte Arap Mağrip Birliği (UMA), Batı Afrika Ekonomik Topluluğu (ECOWAS), Orta Afrika Ekonomik Topluluğu (ECCAS), Doğu ve Güney Afrika Ekonomik Topluluğu (COMESA), Güney Afrika Kalkınma Topluluğu (SADC), Doğu Afrika Topluluğu (EAC) ve Hükümetler arası Kalkınma Otoritesi (IDAG) gibi daha dar kapsamlı bazı bölgesel organizasyonlar içerisinde yer almıştır. Ayrıca 2004'ten itibaren Afrika Birliği Çin, AB ülkeleri, Japonya, ABD, Türkiye, Mısır, Hindistan, Güney Kore ve Güney Amerika devletlerin bir kısmıyla uluslararası stratejik ortaklık antlaşmaları imzalamıştır ve ortak projeler yürüterek ikili ilişkilerini en üst seviyede tutmak için yoğun gayretlerini sürdürmektedir.⁶⁵

Afrika Ekonomik Topluluğu'nun kurulması⁶⁶, "*Afrika Birliği'nin ekonomik sahadaki en geniş ölçekli örgütlenme girişimi*" olarak kabul edilmektedir.⁶⁷ Bu topluluğun amaçları arasında sosyo-ekonomik ve kültürel kalkınmayı

⁶² Ateş, *Uluslararası Örgütler-Devletlerin Örgütlenme Mantığı*, s. 279.

⁶³ Buturo, James, "NGOs: Democracy and Sustainable Development in Africa", *Voices from Africa* 5, (Haziran 1994): 29-36.

⁶⁴ Dursun, "Afrika Birliği Teşkilâtı", s. 439.

⁶⁵ "Africa's Strategic Partnerships", *African Union*, erişim tarihi: 05.01.2014, <http://www.au.int/en/sites/default/files/Partnerships.pdf>.

⁶⁶ "Treaty establishing the African Economic Community", *African Union Summit*, erişim tarihi: 07.01.2014. http://www.au2002.gov.za/docs/key_oau/aectreat1.htm.

⁶⁷ Ateş, *Uluslararası Örgütler-Devletlerin Örgütlenme Mantığı*, s. 279.

desteklemek, Afrika halkları arasındaki tarife ve tarife dışı sistemler arasında uyum ve işbirliği sağlamak, ortak bir pazarın kurulabilmesini sağlamak, bölgesel ve alt bölgesel düzeylerde serbest dolaşım bölgeleri ve gümrük birlikleri oluşturarak ticaret serbestliği sürecini başlatmak yer almaktadır. Zira ekonomi üzerinden kurulan ortaklıkların, siyasi birliklikleri olumlu manada daha güçlü kıldığı bilinmektedir. Ayrıca Afrika halkları arasındaki alışverişi güçlendirmek amacıyla Abuja Antlaşması'nda⁶⁸ (Mayıs 1994) alınan Afrika Merkez Bankası ve Afrika Para Birliği gibi farklı iktisadi yapıların 6 aşamalı olarak kurulması hedeflenmiştir.⁶⁹

Sonuç Yerine

Bu bağlamda konstrüktivist bakışta bölgesel ve küresel aktörlerin çoğulluğu esas olduğu için uluslararası ekonomik, siyasal, sosyal ya da diğer aktörlerin birliklikliği esası hâkimdir. Nihayetinde uluslararası örgütler de, bu çoğulluk esasının birer aktörüdürler. Realist bakışa göre; her ne kadar Afrika Birliği henüz *“devletlerin birer uzantısıymış imajı”* taşısa da, sonuçta *“kendisine özgü bir kurumsal kimliğe, tüzel kişiliğe ve fiziksel bir varlığa”* sahiptir ve *“bölgesel siyasal örgütler içerisinde önemli bir inceleme alanı”* olarak önemini korumaktadır.⁷⁰ Bu yönüyle Afrika Birliği'nin herhangi bir gücün etkisi altına girmeksizin özerk bir aktör olarak kabul edilebilmesi henüz erkense de, uluslararası sistemi kendine özgü bir biçimde belirli sınırlar dahilinde etkilediği ise yadsınamaz bir gerçektir.

⁶⁸ Joseph Ngwawi, “Africa reviews progress towards economic community”, *SANF 06 (Southern African News Features) 51*, (June 2006), erişim tarihi: 27.12.2013, <http://www.sardc.net/editorial/newsfeature/06510606.htm>.

⁶⁹ Bu iki yapının 2028 yılında hayata geçirilmesi karara bağlanmıştır. Fakat zamanı geldiğinde bu mevcut planlamaların hayata geçirilip geçirilemeyeceği ise halen muğlaklığını korumaktadır.

⁷⁰ Ateş, *Uluslararası Örgütler-Devletlerin Örgütlenme Mantığı*, s. 91.

Kaynakça

- "Africa's Strategic Partnerships", *African Union*, erişim tarihi: 05.01.2014, <http://www.au.int/en/sites/default/files/Partnerships.pdf>.
- "Afrika Birliği (AfB)", Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı, erişim tarihi: 07.07.2015, <http://www.mfa.gov.tr/afrika-birligi.tr.mfa>.
- "Afrika Birliği Kurucu Antlaşma Metni", erişim tarihi: 17.12.2013, http://www.africa-union.org/official_documents/Speeches_&_Statements/HE_Thabo_Mbiki/Launch%20of%20the%20African%20Union,%209%20July%202002.htm.
- "Afrika Birliği'nden 'Mısır' Kararı", Anadolu Ajansı, erişim tarihi: 09.01.2014, <http://www.aa.com.tr/tr/dunya/253733--afrika-birliginden-quot-misir-quot-aciklamasi>.
- Altan, Can, *Türkiye-Afrika Birliği*, (ed.) Fatma Günce Kanlı, İstanbul: Tasam Yayınları, 2008.
- Ataöv, Türkkaya, *Afrika Ulusal Kurtuluş Mücadeleleri*, Ankara: AÜ SBF Yayınları 1975).
- Ateş, Davut, "Konstrüktivizm, Tek Kutupluluk ve Amerikan Hegemonyası", *Uluslararası Hukuk ve Politika* 5/20, (2009): 79-103.
- Ateş, Davut, *Uluslararası Örgütler-Devletlerin Örgütlenme Mantığı*, İstanbul: Dora Yayıncılık, 2010.
- Bratton, Michael, "South Africa", *Comparative Politics: Interests, Identities and Institutions in a Changing Global Orders*, (eds.) Jeffrey Keppstein, Mark Lichbach, Cambridge: Cambridge University Press, 2000, s. 382-410.
- Adler, Emanuel, "Seizing the Middle Ground: Constructivism in World Politics", *European Journal of International Relations* 3/3, (1997): 319-363.
- Aguilar, Mike, Thera Watson, Dave Verge, "African Union", *National Model United Nations* 8, (2008): 1-51.
- Boutros-Ghali, B., *L'Organisation de l'Unité Africaine*, Paris: Armand Colin, 1969.
- Buturo, James, "NGOs: Democracy and Sustainable Development in Africa", *Voices from Africa* 5, (Haziran 1994): 29-36.
- Checkel, Jeffery T., "Social Constructivism in Global and European Politics (A Review Essay)", *ARENA Working Papers* 15/03, (2003): 1-27.
- De Waal, Alex, "What is new in the 'New Partnership for Africa's Development?', *International Affairs* 78/3 (2002): 463-475.

- Dursun, Davut, "Afrika Birliği Teşkilâtı", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi (DİA)*, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı, 1988, c. 1, 439-440.
- Gould, Harry D., "What is at Stake in the Agent-Structure Debate?", *International Relations In a Constructed World*, (Eds.) Vendulka Kubalkova, Nicholas Onuf, New York: M. E. Sharpe, 1998.
- Griffiths, M., Steven C. Roach, M. Scott Solomon, *Fifty Key Thinkers in International Relations*, 2. Bs., Londra-New York: Routledge, 2009.
- Hasgüler, M., M.B. Uludağ, *Uluslararası Örgütler*, İstanbul: Alfa Yayınları, 2010.
- Kapungu, Leonard T., "The OAU's Support for the Liberation of Southern Africa", *The OAU After Ten Years*, (ed.) Yassin el-Ayouty, New York: Praeger, 1975, s. 135-151.
- Karaosmanoğlu, Ali L., *İç Çatışmaların Çözümü ve Uluslararası Örgütler*, İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınları, 1981.
- Karns, Margaret P., Karen A. Mingst, *International Organizations: The Politics and Processes of Global Governance*, London: Lynne Rienner Publishers, 2004.
- Kaya, Sezgin, "Uluslararası İlişkilerde Konstrüktivist Yaklaşımlar", *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi* 63-3, (2008): 83-114.
- Knight, W. Andy, Kassu Gebremariam, "UN Intervention and Peacebuilding in Somalia: Constraints and Possibilities", *Adapting in the United Nations to a Postmodern Era*, (ed.) W. Andy Knight, New York: Palgrave Macmillan, 2005.
- Latham, Robert, *The Liberal Moment: Modernity, Security, and the Making of Postwar International Order*, Columbia: Columbia University Press, 1997.
- Maier-Rigaud, Remi, *International Organizations as Corporate Actors: Agency and Emergence in Theories of International Relations*, Bonn: Preprints of the Max Planck Institute on Collective Goods, 2008.
- Ngwawi, Joseph, "Africa reviews progress towards economic community", *SANF 06 (Southern African News Features) 51*, (June 2006), erişim tarihi: 27.12.2013, <http://www.sardc.net/editorial/newsfeature/06510606.htm>.
- Onuf, Nicholas, *Worlds of Our Making: rules and Rule in social Theory and International Relations*, Columbia: University of South Carolina Press, 1989.
- Onuf, Nicholas, "Constructivism: A User's Manuel", *International Relations in A Constructed World*, (eds.) Vendulka Kubalkova, Nicholas Onuf, Paul Kowert (New York: M. E. Sharpe, 1998), s. 58-78.

- Oran, Baskın, *Az gelişmiş Ülke Milliyetçiliği*, Ankara: SBF Yayınları, 1977.
- Özmen, Ersin, "Afrika Birliği (African Union-AU)", erişim tarihi: 27.12.2013, <http://www.beykent.edu.tr/WebProjects/Web/egitim.php?CategoryId=833&ContentId=657&phpMyAdmin=26b1ab37aa748d52c4747d623bec741b>.
- Roskin, Michael G., *Çağdaş Devlet Sistemleri: Siyaset, Coğrafya, Kültür*, 4. bs, Ankara: Adres Yayınları, 2013.
- Ruggie, John Gerard, "What Makes The World Hang Together? Neo-Utilitarianism and The Social Constructivist Challenge", *International Organization* 52/4, (1988): 855-885.
- Tieku, Thomas Kwasi, , "Explaining the Clash and Accommodation of Interests of Major Actors in the Creation of the African Union", *African Affairs* 103/411, (April, 2004): 249-267.
- "Treaty establishing the African Economic Community", *African Union Summit*, erişim tarihi: 07.01.2014. http://www.au2002.gov.za/docs/key_oau/aectreat1.htm.
- Wendt, Alexander E., "The Agent-Structure Problem in International Relations Theory", *International Organizations* 41/3, (1987): 335-370.
- Wendt, Alexander E., "Anarchy is What States Make of It: The Social Construction of Power Politics", *International Organization* 46/2, (Spring 1992): 391-425.
- Wendt, Alexander E., "Constructing International Politics", *International Security* 20/1, (1995): 73-80.
- Wendt, Alexander E., *Social Theory of International Politics*, Cambridge: Cambridge University Press, 1999.
- Wiener, Antje, "Constructivism: The Limits of Bridging Gaps", *JIRD (Journal of International Relations and Development)* 6/3, (2003): 253-275.
- Yabi, Gille Olakounle, "The Role of ECOWAS in Managing Political Crisis and Conflict", *FES Peace and Security Series*, Abuja 2010.
- Yakemtchouk, Romain, "The Organization of African Unity and International Law", *The OAU After Ten Years*, (ed.) Yassin el-Ayouty, New York: Praeger, 1975.

